

В. О. Шведун,
д. держ. упр., професор, професор кафедри економіки та публічного управління,
Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5170-4222>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.14.253

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ

V. Shvedun,
Doctor of Science in Public Administration, Full Professor, Professor of the Department
of Economics and Public Administration, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

THE FEATURES OF THE FORMATION OF MECHANISMS OF STATE REGULATION IN THE RECREATIONAL SPHERE

У статті досліджено особливості формування механізмів державного регулювання розвитку рекреаційної сфери. Зокрема, проаналізовано особливості державної політики у сфері туризму та курортів як підґрунтя для формування механізмів державного регулювання розвитку рекреаційної сфери. Виокремлено чинники, що впливають на розвиток державної політики у сфері туризму та курортів. Здійснено порівняння статичних та динамічних факторів, що чинять вплив на розвиток державної політики туризму та курортів задля формування дієвих механізмів державного регулювання розвитку рекреаційної сфери.

Зазначено, для розвитку рекреаційної сфери особливо важливими є умови політичної стабільності, наявності позитивного іміджу держави чи регіону, сприятливості митного та візового режимів, безпеки туристів. Всі ці чинники суттєво впливають на державну політику у сфері туризму та курортів, тому їх попередній аналіз є необхідним.

Показано, що стан та перспективи розвитку державної політики у сфері туризму та курортів залежать від різнохарактерних груп чинників зовнішнього (екзогенного), внутрішнього (ендогенного), а також міжнародного і міждержавного типу. Зазначено, що в якості міжнародних та міждержавних факторів можуть виступати такі: відносини між країнами політичного характеру, особливості розподілу праці на міжнародному рівні, світові ціни та ціни в межах визначених країн тощо.

Підкреслено, що державна політика у сфері туризму та курортів формується під впливом таких ключових принципів: інтереси національного рівня, котрі формуються державою у відповідності до чинників, що впливають на державну політику у сфері туризму та курортів та втілюються у вигляді відповідних нормативно-правових актів та державних програм; інтереси міжнародного рівня, котрі є визначальними для ролі та завдань держави щодо процесів розвитку міжнародного співробітництва в рекреаційній сфері.

The article studies peculiarities of formation of mechanisms of state regulation of development of recreational sphere. In particular, the features of state policy in the sphere of tourism and resorts as the basis for the formation of mechanisms of state regulation of development of recreational sphere are analyzed. The factors influencing the development of state policy in the sphere of tourism and resorts are allocated. A comparison of static and dynamic factors influencing the development of the state policy of tourism and resorts for the formation of effective mechanisms of state regulation of development of recreational sphere is carried out.

It is noted that the conditions of political stability, the presence of a positive image of the state or region, the favorable customs and visa regimes, the safety of tourists are especially important for the development of the recreational sphere. All these factors significantly affect public policy in the field of tourism and resorts, so their preliminary analysis is necessary.

It is shown that the state and prospects for the development of state policy in the sphere of tourism and resorts depend on different groups of factors of external (exogenous) and internal (endogenous), as well as international and interstate type. It is specified that the following factors can act as international and interstate factors: political relations between countries, peculiarities of the division of labor at the international level, world prices and prices within certain countries, etc.

It is emphasized that the state policy in the sphere of tourism and resorts is formed under the influence of the following key principles: the interests of the national level, which are formed by the state in accordance with the factors that influence the state policy in the sphere of tourism and resorts and are embodied in the form of relevant normative legal acts and state programs; interests of the international level, which are decisive for the role and tasks of the state regarding the processes of development of international cooperation in the recreational sphere.

Ключові слова: державне регулювання, механізми, рекреаційна сфера, туристична індустрія, розвиток, державна політика.

Key words: state regulation, mechanisms, recreational sphere, tourism industry, development, public policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В Україні темпи розвитку рекреаційної сфери й відповідно туристичної індустрії суттєво відстають від світових. Подібна ситуація зумовлена наявністю низки несприятливих внутрішніх умов: відсутність інвестиційного потенціалу внаслідок тривалої політичної нестабільності та економічної кризи; неусталеність нормативно-правової бази; нераціональне використання наявних туристичних ресурсів; нерозвиненість туристичної інфраструктури; низька якість обслуговування в туристичній індустрії; відсутність належного інформаційного забезпечення реальних і потенційних споживачів туристичних послуг про наявні в туристичній індустрії підприємства. Виходячи з вищезазначеного, сучасний рівень розвитку туристичної індустрії України не відповідає наявному потенціалу. При цьому слід зазначити, що туристична індустрія тісно пов'язана з багатьма складовими як сфери послуг, так і виробничої сфери народного господарства, що викликає необхідність впровадження відповідних ефективних механізмів державного управління. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Специфіка діяльності в межах рекреаційної сфери багато десятиріч є предметом наукового та практичного інтересу багатьох фахівців, зокрема, таких, як: О. Ахмедова, Т. Калина, О. Осінська та ін. Проте недостатньо уваги було приділено механізмам державного регулювання розвитку рекреаційної сфери.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою роботи є дослідження особливостей формування механізмів державного регулювання розвитку рекреаційної сфери.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання:

— проаналізувати особливості державної політики у сфері туризму та курортів як підґрунтя для формування механізмів державного регулювання розвитку рекреаційної сфери;

— виокремити чинники, що впливають на розвиток державної політики у сфері туризму та курортів;

— порівняти статичні та динамічні фактори, що чинять вплив на розвиток державної політики туризму та курортів задля формування дієвих механізмів

державного регулювання розвитку рекреаційної сфери.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою розробки ефективного механізму державного регулювання рекреаційної сфери України, по-перше, необхідно проаналізувати відповідні особливості державної політики у сфері туризму та курортів.

В загальному випадку ключовими напрямками державної політики у сфері туризму та курортів є такі:

- залучення населення до ефективного використання вільного часу, змістовної організації власного дозвілля; ознайомлення громадян з особливостями спадщини історико-культурного характеру, природного середовища; забезпечення громадських прав на здійснення відпочинку та оздоровлення;

- раціоналізація використання ресурсів туристичного характеру та сприяння їх охороні; розвиток рекреаційної сфери України як перспективної з точки зору високої рентабельності; побудова ефективної системи діяльності у сфері туризму та курортів з метою оптимального забезпечення потреб іноземного та внутрішнього туризму;

- формування та систематичне вдосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері туризму та курортів спираючись на вітчизняне законодавство, а також на встановлені міжнародні норми і правила;

- захист державних прав та інтересів в рекреаційній сфері на міжнародному рівні;

- забезпечення сприятливих умов для здійснення контролю щодо валютних, податкових, митних, прикордонних відносин; стимулювання вітчизняного розвитку туризму на основі забезпечення відповідних оптимальних економічних умов;

- надання пільг для здійснення екскурсійної діяльності, орієнтованої на дітей та молодь, а також на малозабезпечені верстви населення й інвалідів;

- залучення інвестицій вітчизняного та закордонного походження до розвитку індустрії туризму;

- закріплення порядку здійснення стандартизації, сертифікації та ліцензування в рекреаційній сфері;

- впровадження системи здійснення суб'єктами туристичної діяльності статистичної звітності;

- встановлення норм управління державною власністю в рекреаційній сфері;

- забезпечення рівнозначних можливостей для ринкової діяльності суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності;

- активізація конкурентного розвитку та забезпечення дотримання законодавчо встановлених вимог у сфері туризму та курортів;

- захист прав та інтересів туристів, а також їх майна; гарантування туристам безпеки їх переміщення та проживання;

- надання державної підтримки регіональному розвитку рекреаційної сфери; позначення статусу відокремлених туристичних центрів на цій території;

- сприяння розвитку системи забезпечення рекреаційної сфери з наукової точки зору; активізація процесів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, що задіяні у сфері туризму та курортів;

- підтримка плідної взаємодії з країнами близького та дальнього зарубіжжя, а також з міжнародними організаціями; обговорення й укладання двосторонніх та багатосторонніх угод на міжнародному рівні, формування ефективного механізму їх практичної реалізації [2; 4].

Для розвитку рекреаційної сфери особливо важливими є умови політичної стабільності, наявності позитивного іміджу держави чи регіону, сприятливості митного та візового режимів, безпеки туристів. Всі ці чинники суттєво впливають на державну політику у сфері туризму та курортів, тому їх попередній аналіз є необхідним.

Якщо докладно характеризувати чинники, що впливають на розвиток державної політики у сфері туризму та курортів, то, по-перше потрібно акцентувати увагу на тому, що під цим поняттям доцільно розуміти момент чи суттєву обставину державної практики стосовно зазначеного напрямку діяльності. Чинники, що обумовлюють розвиток державної політики у сфері туризму та курортів, є багатограними та різнохарактерними [1; 5].

В цілому, стан та перспективи розвитку державної політики у сфері туризму та курортів залежать від різнохарактерних груп чинників зовнішнього (екзогенного), внутрішнього (ендогенного), а також міжнародного і міждержавного типу.

Так, чинники екзогенного типу являють собою вплив зовнішнього середовища на стан та розвиток державної політики у сфері туризму та курортів. До факторів зовнішнього впливу можна віднести зміни демографічного та соціального характеру, фінансово-економічного розвитку, політико-правового регулювання, розвитку технологій, торгівлі, транспортної мережі тощо [2; 3].

Фактори ендогенного типу визначаються внутрішніми причинами, що виникають усередині об'єкту, в якості якого в даному випадку виступає державна політика у сфері туризму та курортів. Ендогенні фактори традиційно вважаються визначальними стосовно впливу на державну політику у сфері туризму та курортів. До таких факторів можна віднести наступні: особливості природно-географічного розташування та кліматичних умов країни чи регіону; рівень присутності та якості природних ресурсів, а також можливість їх раціонального використання; стан економіки країни чи регіону; особливості внутрішньої політики країни та рівень політичної стабільності; стан та тенденції розвитку продуктивних сил; склад і ступінь матеріального добробуту громадян; загальний рівень суспільного життя, а також рівень освіти і культури населення; можливість пільгової підтримки населення державою, громадськими професійними об'єднаннями, різнохарактерними підприємствами та установами, що надають послуги туристичного характеру; рівень розвитку інфраструктури туризму тощо [1; 2].

В якості міжнародних та міждержавних факторів можуть виступати такі: відносини між країнами політичного характеру, особливості розподілу праці на міжнародному рівні, світові ціни та ціни в межах визначених країн тощо.

Також фактори, що обумовлюють розвиток державної політики у сфері туризму та курортів, класифікують-

ся на статичні та динамічні. Зокрема, статичні фактори є незмінними в часі. До них відносяться природно-географічні чинники. Динамічні фактори систематично змінюються. Так, до факторів динамічного типу, що впливають на стан та розвиток державної політики у сфері туризму та курортів, слід віднести наступні:

- соціальні (підвищення загального рівня добробуту прогресивних країн, які є активними учасниками туристичного обміну; зниження кількості обмежень міграційного характеру; розуміння можливостей туризму);
- демографічні (загальне збільшення кількості населення; процес активної урбанізації; трансформація вікового складу населення);
- культурні (прагнення населення країн до ознайомлення з зарубіжними цінностями культурного характеру завдяки підвищенню рівня культури населення);
- економічні (зміна частки послуг туристичного характеру в структурі споживчого кошику населення);
- техніко-технологічні (активізація розвитку матеріально-технічного забезпечення індустрії туризму, що, в свою чергу, сприяє розповсюдженню процесу масовості туризму);
- міжнародні та міждержавні (глобалізаційні та євроінтеграційні процеси; пом'якшення умов міжнародного співробітництва) [1; 5].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, державна політика у сфері туризму та курортів, як підґрунтя для формування механізмів державного регулювання розвитку рекреаційної сфери, формується під впливом таких ключових принципів:

- інтереси національного рівня, котрі формуються державою у відповідності до чинників, що впливають на державну політику у сфері туризму та курортів та втілюються у вигляді відповідних нормативно-правових актів та державних програм;
- інтереси міжнародного рівня, котрі є визначальними для ролі та завдань держави щодо процесів розвитку міжнародного співробітництва в рекреаційній сфері.

Література:

1. Ахмедова О. О. Загальнотеоретичні засади реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі: порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. № 33 (72). С. 144—148.
2. Калина Т. Є., Константинова О. В., Арзуманян Т. Ю. Розвиток туристично-рекреаційної діяльності на природоохоронних територіях. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2017. № 3. С. 39—45.
3. Осінська О. Б., Топорницька М. Я. Стимулювання рекреаційної діяльності як фактору диверсифікації та забезпечення стійкості суб'єктів туризму в умовах війни. Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі. 2023. № 12. С. 57—62.
4. Прокопенко Т. Виклики та можливості державного регулювання у сфері розвитку туризму в сучасній Україні. Наукові праці Міжрегіональної Академії управ-

ління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2023. № 6 (66). С. 64—69.

5. Скляренко Я. П. Інституціональна структура регулювання сфери міжнародного туризму в Європейському Союзі. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм". 2018. Вип. 7. С. 142—149.

References:

1. Akhmedova, O. O. (2022), "General theoretical principles of the implementation of state policy in the field of security of the tourism industry: a comparative analysis of domestic and foreign experience", Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia, vol. 33 (72), pp. 144—148.
 2. Kalina, T.E., Konstantinova, O.V. and Arzumanyan, T.Yu. (2017), "Development of tourist and recreational activities in protected areas", Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky, vol. 3, pp. 39—45.
 3. Osinskay, O.B. and Topornitskaya, M.Ya. (2023), "Stimulating of recreational activities as a factor of diversification and ensuring of the sustainability of tourism subjects in the languages of war", Industriia turizmu i hostynnosti v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi, vol. 12, pp. 57—62.
 4. Prokopenko, T. (2023), "Challenges and opportunities of state regulation in the field of tourism development in modern Ukraine", Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia, vol. 6 (66), pp. 64—69.
 5. Sklyarenko, Ya.P. (2018), "Institutional structure of international tourism regulation in the European Union", Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya "Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm", vol. 7, pp. 142—149.
- Стаття надійшла до редакції 09.07.2025 р.*

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663